

Fra forskningsmetode til spørgeteknik i en socialfaglig praksis: Refleksioner over hvordan beboere, med en hjemløseproblematik, kan sættes i spil, i egen udviklingsproces

The Journal of Youth Voices in Education:
Methods Theory Practice
Copyright©2019
University of Cumbria
Vol 1(1) pages 52-58

Thit Bjerre Hjortborg
Maria Normann Brøtker
Josefine Mark Raunkjær

Abstract

This article, is based on a major research project, called MaCE - Marginalization and Co-created Education. The project is based on a qualitative interview- and research method, called the indirect approach. The method seeks to create a less structured framework that makes room for a new and different way of getting personal stories. With this article, we want to explore whether the method, that has been created for research contexts and the questioning technique from it, can be transferred, used and implemented in the social work practice. In addition, the article reflects on how ethical considerations, relationships and power play a role in all kinds of meetings with people receiving help. The article is aimed at professionals working in such a practice that wants inspiration and new perspectives on how this method, can make people in control of their own development process.

Keywords

Interview, relationship, power, ethics, elucidation, happenstances, understandings, stigma, homelessness

Resumé

Denne artikel er skrevet på baggrund af et større forskningsprojekt, ved navn MaCE - Marginalisation and Co-created Education. Projektet bygger på en kvalitativ interview- og forskningsmetode, kaldet the indirect approach. Metoden søger at skabe en mindre struktureret ramme, der kan skabe rum for en ny og anderledes måde, at få personlige fortællinger frem. Vi ønsker, med denne artikel, at afsøge om metoden, der er skabt til forskningssammenhænge og spørgeteknikken herfra, kan overføres, anvendes og implementeres i den socialfaglige praksis. Endvidere reflekteres der i artiklen over, hvordan etiske overvejelser, relationer og magt, spiller en rolle i alle slags møder med borgere der modtager hjælp. Artiklen er skrevet til dig, der arbejder i en sådan praksis, som ønsker inspiration til og nye perspektiver på, hvordan man, med denne metode, kan gøre beboerne til aktører i egen udviklingsproces.

Nøgleord

Interview, relation, magt, etik, udredning, happenstances, forståelsesrammer, stigmatisering, hjemløshed.

Indledning

Denne artikel er skrevet på baggrund af et større forskningsprojekt: MaCE - Marginalisation and Co-created Education. Projektet handler om, at forebygge frafald på ungdomsuddannelser og videregående uddannelser og skabe bedre muligheder, for unges inklusion på hhv. uddannelser og arbejdsmarked. I projektet har vi, som pædagogstuderende fra VIA University College, deltaget som

Citation

Bjerre Hjortborg, T., Normann Brøtker, M., Mark Raunkjær, J. (2019) Fra forskningsmetode til spørgeteknik i en socialfaglig praksis refleksioner over hvordan beboere, med en hjemløseproblematik, kan sættes i spil, i egen udviklingsproces', *The Journal of Youth Voices in Education: Methods Theory Practice*, 1(1), pp. 52-58.

co-researchers, sammen med undervisere/forskere og studerende fra de norske (University College of Southeast Norway) og engelske (University of Cumbria) uddannelses-/forskningsinstitutioner. Projektet er baseret på en kvalitativ forskningsmetode, kaldet "The indirect approach", som er en interviewmetode, der er udviklet af forskere i Norge (Moshuus & Eide, 2016). Metoden adskiller sig fra de klassiske strukturerede interviewmetoder, da man med the indirect approach, ikke forbereder en række konkrete spørgsmål. Intervieweren har i stedet gjort sig overvejelser over hvilke temaer, der kan være relevante for forskningsprojektets overordnede mål. Metoden søger at skabe en mindre struktureret ramme, der kan give rum til en ny og anderledes måde, at få informantens personlige fortællinger frem. Artiklens formål er et forsøg på, at trække vores erfarede viden med denne forskningsmetode ud og se på, hvordan den kan anvendes i praksis af pædagoger, socialrådgivere og andet socialfagligt personale. Flere af delelementerne, i the indirect approach, bliver måske allerede anvendt på enkelte områder og institutioner. Vi vil præsentere vores overvejelser og bud på, hvordan og om det er muligt at anvende the indirect approach i en mere struktureret ramme. Artiklen tager udgangspunkt i det strukturerede udredningsarbejde, der anvendes på en række forsorgshjem i Danmark, som søger at få beboernes egen historie og forståelse af den verden de lever i, frem. Hovedfokusset vil være på hvordan dele af den kvalitative forskningsmetode og spørgeteknikken herfra, kan overføres til, og dermed bidrage og anvendes i praksis. Vi ønsker at præsentere metoden til inspiration, da vi ser at man ved at anvende dele af the indirect approach-metoden, kan opnå en øget mulighed for at beboerens historiefortællinger og syn på egne udfordringer kan komme mere til syne i udredningsarbejdet.

Vi vil først kort præsentere metoden, som den er tiltænkt i forskningsøjemed, for derefter at komme med vores bud på, hvilke elementer der er transformerbare til udredningsarbejdet. Endvidere vil vi også komme ind på nogle af de etiske overvejelser, som vi mener er relevante, i arbejdet med beboeren og især når man laver en så omfattende udredning af en beboers liv. Vi vil også komme ind på de asymmetriske relationsstrukturer, der gør sig gældende i informant-interviewer og beboer-socialarbejder relationer, da disse kan have indflydelse på, hvilke emner der kommer frem i en samtale. Vi vil herunder også komme ind på betydningen af den gode relation i udredningsarbejdet. Beboeren har fortalt sin historie utallige gange, så hvordan kan denne metode bidrage til, at sætte beboeren i førersædet og tage aktiv del i egen udviklingsproces

Metoden

The indirect approach - den indirekte tilgang, er en kvalitativ forskningsmetode, som er udarbejdet til at indsamle og indfange den interviewedes perspektiver, på en ny måde. Metoden handler om, at man i mødet med sin informant, i stedet for at være interviewer i generel forstand, nærmere skal søge at indtage rollen som en aktiv lytter, der er kommet for at høre informantens historiefortælling. Metoden lægger altså op til at man, i stedet for den klassiske interviewsituation, hvor interviewer stiller et spørgsmål og informanten svarer, hvorefter der på ny bliver stillet et spørgsmål, i stedet skal se sig selv, som en der kun lige stiller de spørgsmål der får informanten til på egen hånd, at begynde sin historiefortælling. Metoden skaber mulighed for at opnå en viden, om informantens måde at forstå den verden han/hun lever i. Metoden lægger endvidere vægt på, at det ikke kun er det informanten fortæller, der er vigtigt, det er også måden hvorpå informanten fortæller sin historie, og i hvilken kontekst historien er fortalt ud fra, der er interessant. Altså fremstiller informanten, i fortællingen, bevidst eller ubevidst et bestemt selvbillede, som f.eks. den sårbare, overleveren, den stærke mfl. (Moshuus & Bunting, 2017) (Moshuus & Eide, 2016).

Men hvordan gør man så det?

Med denne metode ved man aldrig, hvilken historie man går hjem med, da man møder op til interviewet uden at have forberedt mere end det første spørgsmål. Intervieweren har i stedet for, gjort sig overvejelser over hvilke temaer der kan være relevante, ind i det overordnede

undersøgelsesemne for interviewet. Som eksempel herpå, har vi, som tidligere nævnt, i dette projekt undersøgt de bagvedliggende årsager til frafald på ungdomsuddannelser. I vores undersøgelser har vi derfor bl.a. haft de unges oplevelser af egen skolegang, som udgangspunkt for vores interviews. Dermed fungerer det overordnede emne for undersøgelsen, som rammesættende for, hvilke temaer og emner der følges op på og spørges ind til.

En af pointerne i metoden er, hvordan man får startet og hvordan de næste spørgsmål stilles. Det handler ikke kun om hvad du spørger ind til, men også hvordan du spørger. Man kunne f.eks. bruge følgende som åbningsspørgsmål: "Hvad går du og er optaget af for tiden?" eller "Vil du fortælle mig om hvad du laver i din fritid?" Ovenstående spørgsmål er åbne og lægger op til at informanten kan starte der hvor han/hun måtte ønske. Hvis interviewet derimod startes med "Hvorfor er du droppet ud af skolen?" så har interviewer allerede bestemt en ramme, som informanten skal svare indenfor. Denne rammesættende form for interview og vidensindsamling, søger metoden væk fra, da den mener at det lukker for muligheden for at informanten kan fortælle sin historie, som han/hun måtte ønske at fortælle den (Moshuus & Bunting, 2017).

"Happenstances" - Hvordan kommer man fra en formel interviewsituation til et trygt rum der giver mulighed for informantens egen historiefortælling?

En væsentlig del af the indirect approach, er begrebet happenstances. Happenstances kan direkte oversættes til tilfældigheder, men skal ikke ses som værende fejl eller u hensigtsmæssige i denne interviewsammenhæng. Disse happenstances skal forstås, som et skift i selve interviewet, der gør at interviewsituationen kan blive mere personlig og åbner op for, at informanten kan fortælle om sin måde at forstå sig selv i verden på (Moshuus & Eide, 2016). Et eksempel herpå, kan hentes fra et af de interviews, der er blevet lavet i forskningsprojektet. Informanten er her Ea på 17 år, der fornyligt er blevet diagnosticeret med ADD. Snakken går på, hvordan Ea bruger sin tid, når hun har fri og er derhjemme. Ea fortæller at hun, for det meste, sover, da hun ikke har overskud til andet, efter en dag i skole, men at hun nogle gange kaster sig over vilde projekter.

Interviewer: Hvad er det for nogle projekter?

Ea: "Jeg har jo prøvet alt, sådan, altså det kan være alt fra at brodere, til mærkelige skulpturer, til at jeg har lært morsekoder og til at prøve at lære koreansk, så det er mærkelige ting. Hvad der lige slår mig. Hvis mit hoved fungerer, så kan jeg godt lære det"

Interviewer: "Det lyder helt vildt fedt, bare lige at kaste sig ud i, at skulle lære koreansk, det er mega modigt, det tror jeg ikke at jeg bare lige sådan kunne formå at lære"

Ea: "Jeg tror også det er det gode ved ADHD/ADD, at selvom energien løber tør virkelig hurtigt, så når man er på, så er du all-in, virkelig all-in og det er også det, i hvert fald med teatret, når jeg går ind og instruerer eller laver noget skuespil, så får jeg ros af de andre; du gør det virkelig godt. Så har jeg brugt alt min energi på det, men det er det folk, sådan husker en for, at det er det jeg kan, og når den energi så er der, så kan jeg jo godt finde ud af at bruge det, virkelig mase det ud og lære tingene på så kort tid, men så er jeg også flad resten af tiden, men så kan jeg det og så er det jo den guld ting jeg så står med og bliver nødt til at huske på, at jeg havde en fantastisk dag i går eller sådan, og så ligesom er det der er med til at holde mig oppe. Fordi, hvorimod hvis vi så tager normale mennesker, så kører de sådan jævnt hele tiden, der er ikke øhh. Energien kører sådan op og ned, det er sådan forholdsvist jævnt. Med ADHD-mennesker kører det op, hvor du all... altså helt vildt meget på og så kan den dykke til, at du bare er grædefærdig

og skal sove resten af dagen. Men når man så når det der lyspunkt, helt oppe i toppen, jeg synes det er det bedste. Så er det jo godt nok alt det dårlige der er dernede, men det må man jo bare se bort fra, så igen, selvom jeg har ADD og jeg synes godt nok det er rggghhh, pis og lort nogle gange, så er det stadig ikke noget jeg har lyst til at være foruden”

Ovenstående eksempel viser, at en interesse for det Ea fortalte fik hende til, på egen hånd, at fortælle om mere private forståelser af hendes tilværelse og det at leve med en diagnose. Altså er der i interviewet blevet skabt et rum, hvor Ea, uden ledende spørgsmål, fortæller om de bagvedliggende fordele og ulemper ved at være diagnosticeret med ADHD/ADD. Vel at mærke fortæller Ea ikke om de kliniske fordele og ulemper, men om de fordele og ulemper, hun som individ, oplever ved at leve med diagnosen. Heri ligger netop målet med metoden at få skabt disse happenstances, der får Ea's historie, fra hendes synspunkt, frem i lyset.

Forskellen på at få beboeren til at beskrive eller vurdere egen virkelighed:

Som tidligere eksemplificeret, er den anderledes indgangsvinkel i the indirect approach, knyttet til måden hvorpå man stiller sit spørgsmål. Idet metoden er relativt ny, og fordi vi igennem projektet netop arbejder med at kvalificere og videreudvikle metoden, er alle svar omkring metoden ikke givet på forhånd. For at få en bedre forståelse af, hvordan metoden kan transformeres og anvendes i praksis, sammenholder vi derfor metodens teoretiske afsæt med anden kendt interviewteori. Denne anden interviewteori er Noona Elisabeth Jensens (Jensen, 2016), der beskriver, at når man søger svar på et spørgsmål, kan man enten spørge efter et beskrivende, eller vurderende svar. Hun belyser, at informanten i et interview, skal kunne svare så konkret som muligt, på de stillede spørgsmål (Jensen, 2016). Dette står dog i modsætning til the indirect approach, der modsat søger, at stille så åbne spørgsmål som muligt, der kan give os svar på spørgsmål vi ikke direkte stiller "The answer is that we need some kind of an indirect approach, some way that will get us to a position where we may actually get answers to questions we do not ask" (Moshuus & Eide, 2016, s. 7). Alligevel, mener vi, at Jensens's forklaring af det beskrivende og vurderende, kan være med til, at give en bedre forståelse af vigtigheden af, at være bevidst om, hvordan man stiller sine spørgsmål, da måden afgør hvilke slags svar informanten har mulighed for at give.

Når man som interviewer stiller spørgsmål, der fordrer beskrivende svar, vil svarene som regel være tættere på den virkelighed som personen oplever til hverdag. Hvis man derimod stiller spørgsmål der fordrer vurderende svar, kan informanten ofte komme til at svare med udgangspunkt i idealer om, hvordan han/hun kunne tænke sig, at verden ideelt skulle se ud (Jensen, 2016). Begge måder at spørge på, mener vi, er brugbare i arbejdet med the indirect approach, både som interviewmetode og i udredningsarbejdet. Vi mener dog, at der er forskel på, hvornår det giver mening at spørge efter hhv. beskrivende og vurderende svar. For ønsker man informantens/beboerens egne oplevelser af verdenen (beskrivende) eller dennes syn på en idealverden (vurderende)? Hvad enten man bruger metoden som et interview, eller som en spørgeteknik i udrednings-regi, mener vi at man skal være bevidst omkring den asymmetriske relation (Møller, 2014), informant-interviewer og beboer-socialarbejder har overfor hinanden.

Et interview og en samtale, er en social interaktion, hvor ophavsmændene til the indirect approach og Jensen begge mener, at de positioner man har overfor hinanden, har stor indflydelse på, hvad der bliver sagt, det der ikke bliver sagt, samt hvilken måde historierne bliver fortalt på (Jensen, 2016) (Moshuus & Eide, 2016). Endvidere mener Jensen, at de fleste mennesker ønsker, at vise deres gode sider frem, når man bliver interviewet (Jensen, 2016). Dette mener vi, ligeledes kan gøre sig gældende i udredningssamtalerne. Omvendt har vi også erfaret, at nogle beboere kan have et ønske om, at fremstå dårligere end det reelt er tilfældet, da det kan betyde at beboerne kan blive tildelt mere hjælp

og støtte. Dermed ser vi at, både interviews og udredningssamtaler farves af et bestemt perspektiv, alt efter hvad informanten/beboeren og interviewer/socialarbejderen, hver især ønsker der skal komme ud af samtalen. Der hvor vi ser en væsentlig forskel i anvendelsen af the indirect approach, alt efter om man bruger metoden i et forskningsprojekt eller i udredningssamtaler, er, at udfaldet af udredningssamtalerne, kan have en direkte indvirkning på beboerens fremtidige livssituation. Hvorimod at man som informant, deltager for at bidrage til forskning og dermed ikke nødvendigvis bliver direkte påvirket af udfaldet. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på hvordan, og hvad man spørger ind til, da måden kan være med til at give et mere eller mindre nuanceret billede af informantens/beboerens virkelighed.

Etiske overvejelser

“Etik er i al pædagogisk praksis et gennemgående ideal for, hvordan man kan handle til den andens bedste” (Jensen, 2016, s. 124). I vores arbejde med denne metode har vi haft en oplevelse af, at der hurtigt blev etableret en fortrolighed, informanten og interviewer imellem. Vores informanter delagtiggjorde os flere gange, i ganske personlige og emotionelt stærke fortællinger. Vi har derfor efterfølgende gjort os overvejelser omkring de emner, der kan blive åbnet op for i interviewet. Kunne disse emner måske sætte refleksioner i gang hos den unge, som vi ikke efterfølgende havde mulighed for at følge op på? Udgangspunktet var, at informanterne, ud fra denne spørgeteknik, kunne have en vis styring med, hvilke emner de kom omkring. Men havde vores informanter nu også det? For kan man som informant eller beboer, i en interview- eller samtalsituation, rumme denne styring til fulde? Altså er man i stand til, på tilstrækkelig vis, at reflektere bevidst over, hvor meget og hvad man fortæller? Og kan de dermed komme til at fortælle mere i situationen, end de egentlig havde lyst til?

Vores etiske overvejelser understøttes af Jensen, der skriver følgende om etik: “Grundlæggende skal man stille de krav til sig selv og til de metoder, man bruger, at man ikke bringer et andet menneske i en situation, som vedkommende ikke selv kan overskue” (Jensen, 2016, s. 124)

Her mener vi, at man som interviewer/socialarbejder, skal være bevidst om, at man med denne tilgang, kan skabe en fortrolig ramme, der fanger informanten/beboeren i øjeblikket. Dette har for os medført overvejelser omkring, hvor vi efterlader vores informanter, idet vi kun har haft denne ene samtale med informanten. Grundet den daglige kontakt ser vi, at både beboeren og socialarbejderen i udredningssammenhænge, har mulighed for at følge op på hvordan beboeren reagerer på samtaleemnerne. F.eks. om der i samtalen er blevet åbnet for emner, der efterfølgende er kommet beboeren for nært eller som de er blevet overvældet af. Denne mulighed har vores informanter, eller vi som interviewere, ikke haft ifm. dette projekt.

Endvidere skal vi også være bevidste om, at det kan kræve styrke og beslutsomhed at afvise at uddybe et emne under et interview eller i samtalen. Dette fordi at professionelle relationer altid vil være asymmetriske (Møller, 2014) og dermed kan informanten/beboeren, måske sidde med en følelse af, at de skal svare på alle spørgsmål de bliver stillet, for at få hjælp.

Hvordan kan man koble det strukturerede udredningsarbejde, med the indirect approach?

Den danske Socialstyrelse udgav i 2017 publikationen “Faglige anbefalinger til god praksis på §110-boformer” (Socialstyrelsen, 2017) hvor §110 henviser til den lovmæssige betegnelse for et forsorgshjem i serviceloven (Serviceloven). I publikationen beskriver de vigtigheden af, at arbejde struktureret med udredning, ud fra en fast skabelon. Dette dels for at sikre, at beboerne modtager en ensartet kvalitet i udredningsarbejdet under opholdet, dels fordi at en fast skabelon, sikrer at de ansatte på tilbuddet har et fælles fagligt afsæt for at arbejde med udredning. I publikationen står der endvidere, at det er op til det enkelte tilbud, hvilken metode der anvendes.

Målet med at udarbejde en udredning er:

- At understøtte en helhedsorienteret og sammenhængende indsats, efter ophold på et forsorgshjem
- At skabe et fundament for, at beboeren kan bo i egen bolig med den rette støtte
- At beboeren er inddraget i eget udviklingsarbejde
- At sikre en inddragende dialog med beboeren

(Socialstyrelsen, 2017)

Vores hensigt med denne artikel er ikke, at foreslå en ny og anderledes metode, men blot anvende dele af the indirect approach-metoden, i tilgangen og måden, hvorpå man systematisk indsamler den nødvendige viden, for at kunne udarbejde en udredning. En udredning er bygget op af forskellige domæner, som man skal omkring, for at kunne få et billede af grunden til en beboers hjemløshed. Et af domænerne omhandler misbrug (Socialstyrelsen, 2017). Hvis man starter udredningssamtalen med at sige "fortæl mig om dine misbrug" så har man fra start konkluderet, at beboeren har et misbrug og dermed, bevist eller ubevist, stigmatiseret denne som en misbruger (Goffman, 2009). Hvis beboeren derimod kun ser sit daglige indtag af f.eks. cannabis, som et forbrug og ikke et misbrug, så mener vi, at beboeren og den ansatte allerede taler forbi hinanden. Dette kan betyde, at alt beboeren fortæller omkring sit forbrug, forstås af den ansatte ud fra forståelsesrammen: at beboeren har et misbrug.

WHO's definerer misbrug på følgende måde:

"Et forbrug af rusmidler, der har et omfang og sker på en måde, at det medfører legemlige, psykologiske og/eller sociale skader for den misbrugende eller dens omgivelser."
(Socialstyrelsen, 2015)

Hvis man som professionel tager udgangspunkt i ovenstående definition, imens beboeren derimod ikke mener, at forbruget gør skade på ham selv eller hans omgivelser, men nærmere hjælper ham til at mestre sin tilværelse, så vurderer vi, at det kan blive svært at konkludere noget oprigtigt i udredningen. Vi mener derfor, at man som professionel, bliver nødt til at sætte sig ind i beboerens forståelsesramme, for at kunne beskrive hvordan beboeren forstår egen tilværelse. Man kunne her ved hjælp af spørgeteknikkerne fra the indirect approach i stedet starte med at spørge "Vil du fortælle om, hvad det betyder for dig, at du ryger cannabis på daglig basis?". På den måde spørger man åbent, efter beboerens egen forståelse af situationen. Herudfra kan man så tale om, hvordan man hver især begrebsætter og forstår dét, at anvende cannabis på daglig basis og derudfra få et billede af, hvordan beboerens egne forståelser hhv. harmonerer og disharmonerer med samfundets generelle forståelser.

Dermed taler vi altså ikke, for at undgå at spørge direkte ind til domænerne i udredningen, men vi præsenterer blot en anderledes indgangsvinkel, der kan skabe rum for at beboeren har mod på, at fortælle om sine forståelsesrammer.

Opsamling

Denne artikel, har udforsket hvordan og på hvilken måde forskningsmetoden, the indirect approach, kan overføres til socialfaglig praksis. På baggrund af de erfaringer og etiske udfordringer, som vi har mødt i dette arbejde, er vi kommet med vores bud på, hvilke muligheder vi ser for en sådan overførsel. Artiklen bygger på det metodiske afsæt fra forskningsprojektet, sammenkoblet med vores erfaringer i arbejdet med udredninger på forsorgshjem. Med afsæt i tidligere anvendte interviews, er vi kommet med et eksempel til at forklare begrebet happenstances og dets mulige indvirkning, på interviewsituationen og interviewets indhold. Vi kan se at disse mere indirekte måder at spørge på, kan give muligheder for, at beboerens egne historier bliver fortalt med flere nuancer og dermed kan bruges i udredningsøjemed.

Metoden trækker på tilgange som man, ved første øjekast, kan komme til at se som simple og åbenlyse. Dette fordi det socialfaglige personale, netop er uddannet til, at se og høre beboeren for den han/hun er. Men i en hverdag med rutiner og stadig større krav om effektivitet (Roholt, 2018), kan ønsket om, at tilgodese det enkelte individs behov bedst muligt, blive udfordret. Dermed er det påkrævet, at man som professionel aktivt tager stilling til, hvordan man vil tilgå og udføre samtaler med beboeren, når man laver en udredning. Med den faste form på en udredning og de prædefinerede domæne-begreber i en udredning, kan man ubevidst komme til at spørge, ud fra en kategoriserende og stigmatiserende ramme, der i stedet for at fremme beboerens deltagelses- og fortællelyst, risikerer at lukke for disse.

Det er netop her vi ser, at bevidstheden om, hvordan man stiller sine spørgsmål, kan have afgørende betydning for, hvilke fortællinger der kommer frem. Denne artikel skal ikke ses som et ønske, om at implementere en ny metode eller decideret tilgang. I stedet, er vores ønske, at artiklen kan inspirere til anvendelse af dele af den indirekte tilgang i praksis, for at opnå mere autentiske og detaljerede fortællinger fra beboeren. Hvis man formår at implementere dele af tilgangen, f.eks. spørgeteknikken, vurderer vi, at beboerens mere personlige fortællinger, kan danne ramme om en mere nuanceret støtte og således skabe bedre forudsætninger for vigtige erkendelser og positive fremskridt i omsorgsarbejdet i beboerens udviklingsproces.

Referenceliste

- Goffman, E. (2009). Stigma - de ødelagte identiteters sociologi. I Stigma - om afvigerens sociale identitet (2. udgave, 3. oplag udg., s. 19-24). Samfundslitteratur.
- Jensen, N. E. (2016). Metodebogen (2. udgave 2. oplag udg.). Danmark: Hans Reitzels Forlag.
- Møller, L. (2014). Professionelle relationer (1. udgave 1. oplag udg.). København: Akademisk forlag.
- Moshuus, G. H., & Bunting, M. (2017). Young peoples' own stories about dropping out in norway. Acta Didactica Norge(vol. 11, nr. 2 art. 3).
- Moshuus, G. H., & Eide, K. (2016). The indirect approach: how to discover context when studying marginal youth. International journal of qualitative methods(January-December 2016).
- Roholt, P. (07. 04 2018). Samfundsdesign.dk. Hentet 04 2019 fra https://samfundsdesign.dk/temaer/effektbaseret-indsats/effektiv_drift_af_sociale_tilbud/
- Serviceloven. (2018). LBK nr. 1114 af 30/08/2018. Børne- og socialministeriet.
- Socialstyrelsen. (13. 05 2015). www.socialstyrelsen.dk. Hentet fra <https://socialstyrelsen.dk/unge/rusmidler/om/hvad-er-et-misbrug>
- Socialstyrelsen. (2017). Faglige anbefalinger til god praksis på §110-boformer. Socialstyrelsen.